

УДК 378:141:371.134(043.3):355

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-1\(15\)-134-140](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-1(15)-134-140)

Дияк Вадим Валерійович доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29008, тел.: (097) 661-73-99, <https://orcid.org/0000-0003-1477-5803>.

Аніщенко Вікторія Олександрівна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін, Академія Державної пенітенціарної, вул. Гонча, 34, м. Чернігів, 14000, тел.: (050) 448-07-37, <https://orcid.org/0000-0002-5062-3789>.

Яремчук Сергій Степанович доктор соціологічних наук, доцент, доцент кафедри філософії та культурології, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, 58012, <https://orcid.org/0000-0003-2216-8026>.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОЕКТНИЙ ПІДХІД

Анотація. У статті проаналізовано проблему готовності майбутніх офіцерів тактичного рівня прикордонної служби України до здійснення професійної взаємодії за допомогою проектного управління. Серед методологічних підходів заявленої теми визначено такі: синергетичний, аксіологічний, компетентісний, діяльнісний тощо. Аналіз наукових філософських, психолого-педагогічних досліджень проблеми взаємодії, дав можливість дійти висновку, що зазначене явище не аналізувалось у вищій військовій освіті. В свою чергу, зазначене твердження дозволило актуалізувати тему професійної взаємодії за допомогою проектного управління, особливо в умовах українсько-російської війни.

Визначено, що систему підготовки офіцерів тактичного рівня до професійної взаємодії можливо сконструювати на основі системного підходу та на завдяки аналізу наукових праць фахівців прикордонного відомства. Подано та розкрито зміст основних елементів такої системи (педагогічні умови, суб'єкти та об'єкти тощо). Проаналізовано вертикальну та горизонтальну структури згаданої системи.

Контроль та пропуск транспортних засобів та осіб; інженерно-технічне оснащення кордону, організація та здійснення прикордонного

контролю; припинення незаконного переміщення транспортних засобів та осіб через державний кордон; узгодженість діяльності із військовими формуваннями та правоохоронними інституціями щодо захисту кордону; здійснення оперативно-розвідувальної діяльності; реалізація інформаційно-аналітичних та пошуково-розшукових процедур щодо забезпечення цілісності кордонів держави; участь у протидії злочинним утворенням різного виду – визначено як необхідні характеристики системи підготовки офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії.

Ключові слова: майбутні офіцери-прикордонники, управлінська діяльність, проектне управління, готовність до проектного управління.

Dyjak Vadym Valeriyovych Doctor of pedagogical sciences, associate professor, department of psychology, pedagogy and social and economics disciplines, National Academy of State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi, Shevchenko St., 46, Khmelnytskyi, 29008, tel.: (097) 6617399, <https://orcid.org/0000-0003-1477-5803>.

Anishchenko Viktoriya Oleksandrivna Doctor of Pedagogy, Professor, Professor of the Department of Pedagogy and Humanitarian Disciplines, State Penitentiary Academy, Goncha St., 34, Chernihiv, 14000, tel.: (050) 4480737, <https://orcid.org/0000-0002-5062-3789>.

Yaremchuk Serhii Stepanovych Doctor of Sociological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Philosophy and Cultural Studies, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Kotsyubynskoho St., 2, Chernivtsi, 58012, <https://orcid.org/0000-0003-2216-8026>

TRAINING OF FUTURE BORDER OFFICERS FOR ADMINISTRATIVE ACTIVITIES: A PROJECT APPROACH

Abstract. The article analyzes the problem of readiness of future officers of the tactical level of the Border Guard Service of Ukraine to carry out professional cooperation with the help of project management. Among the methodological approaches of the stated topic are defined as follows: synergetic, axiological, competence, activity, etc. Analysis of scientific, philosophical, psychological and pedagogical research on the problem of interaction, led to the conclusion that this phenomenon has not been analyzed in higher military education. In turn, this statement allowed to actualize the topic of professional cooperation through project management, especially in the Ukrainian-Russian war.

It is determined that the system of training officers of tactical level for professional interaction can be constructed on the basis of a systematic approach

and on the basis of the analysis of scientific works of specialists of the border department. The content of the main elements of such a system (pedagogical conditions, subjects and objects, etc.) is presented and revealed. The vertical and horizontal structures of the mentioned system are analyzed.

Control and passage of vehicles and persons; engineering and technical equipment of the border, organization and implementation of border control; cessation of illegal movement of vehicles and persons across the state border; coordination of activities with military formations and law enforcement institutions on border protection; carrying out operational and intelligence activities; implementation of information-analytical and search-and-search procedures to ensure the integrity of state borders; participation in combating criminal organizations of various kinds - defined as necessary characteristics of the system of training border officers for professional interaction.

Keywords: future border guard officers, managerial activity, project management, readiness for project management.

Постановка проблеми. Людське суспільство структуроване таким чином, що воно поєднує такі елементи, як індивіди, групи, інститути та взаємні процеси. У цю соціальну структуру входять і правоохоронні органи. Прикордонна служба є інституцією, тобто суб'єктом, без якого неможливе нормальне існування вітчизняного суспільства, тим більше в умовах війни з російською федерацією, особливо, коли з'явилась можливість виходу на Державний кордон та встановлення там контролю прикордонною службою. З впевненістю можна сказати, що цей процес буде тривати. Слід зазначити, що стан українських фундаментальних суспільних утворень можна назвати маргінальним (перехідним). Прикордонна служба України зобов'язана виконувати важливі функції на державному та міжнародному рівнях, у зв'язку з чим представники цього відомства повинні мати високий рівень професіоналізму, компетентності та освіти. Саме це міркування в системі вищої освіти, сьогодні є ключовим: забезпечити якісну підготовку майбутніх фахівців будь-якої сфери, в тому числі й правоохоронної. Ефективне функціонування прикордонної служби також залежить від такої складової, як здатність офіцерів тактичного рівня до професійної взаємодії, на основі проектного менеджменту кращих західних зразків. Професійна діяльність зазначених фахівців має, в першу чергу, інтелектуальну спрямованість, а також такий важливий аспект – як робота з підпорядкованим персоналом та управління ним. Результатом поєднання таких понять як «проект» та «менеджмент» є створення специфічної системи знань та умінь, що уможливорює реалізацію ефективного управлінського процесу у прикордонному відомстві, зокрема:

знання та вміння щодо створення планів для відповідних проектів (заходів в оперативно-службовій діяльності);

знання та уміння щодо формулювання ключових завдань управлінського, організаційного та планувального спрямування;

знання та уміння щодо здійснення декомпозиції мети або загальних завдань проекту;

знання та вміння щодо управління ризиками та комунікації;

основи корпоративної діяльності;

знання та вміння щодо залучення персоналу у «командну діяльність»;

здатність до взаємодії із різними категоріями прикордонного колективу тощо.

Сучасні масиви інформаційні, масштаби глобалізації, стан українських справ у міжнародній сфері, віддаючи пріоритет західному вектору суспільства, є основою для дослідження проблеми формування спроможності майбутніх професіоналів до взаємодії.

Здатність фахівця вести професійну взаємодію є актуальною проблемою сучасного суспільства [6], тим більше в умовах війни та післявоєнної відбудови і подальшого реформування усіх сфер життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз викладеної проблематики доводить наявність значної кількості наукових праць, що підтверджують її важливість та багатоаспектність. Закладений в епоху елінізму концепт механічної взаємодії, є актуальним і в умовах сьогодні. Це питання є предметом уваги вчених різних галузей освіти: Б. Ананьева, Л. Виготського, Г. Гегеля, Канта, О. Коротаєва. Вчені досліджували проблему з різних точок зору, зокрема: І. Зимня, Л. Петровська та ін., визначаючи проблему взаємодії з філософських, соціологічних та педагогічних позицій; Т. Чапл аналізував зміст інформаційної взаємодії; Ф. Розанов – соціальної взаємодії; Н. Данилевський - полікультурної; Н. Каца – суспільно-політичної тощо.

Метою статті є аналіз підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії за допомогою проектного управління.

Виклад основного матеріалу. Аналіз змісту проблеми забезпечення спроможності офіцерів прикордонної служби тактичного рівня до співпраці в системі підвищення кваліфікації можливий на основі визначення сутності, змісту та видів конкретних професійних компетенцій.

Здійснення підготовки таких офіцерів прикордонного відомства до взаємодії можливе на основі дотримання положень ключових методичних підходів: синергетичного, компетентнісного, акмеологічного, особистісного, аксіологічного та системного.

Враховуючи наявність досліджень у зазначеному окресленому колі, слід підкреслити, що основні принципи взаємодії наразі не визначені до кінця,

зокрема системи професійної взаємодії в Державній прикордонній службі України.

Зміст системи підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії у представленому науковому доробку позиціонується як сукупність певних елементів, які є взаємозалежними та мають специфічний структурно-функціональний зміст. Елементами системи підготовки курсантів (майбутніх офіцерів тактичного рівня) до професійної взаємодії є: педагогічні умови формування здатності до професійної взаємодії, організаційні форми цієї підготовки, фундаментальні методологічні підходи, сукупність традиційних та новітніх навчальних засобів та методів.

Побудова та впровадження системи підготовки офіцерів-прикордонників тактичного рівня до професійної взаємодії є важливим елементом національної системи освіти. Детальну характеристику та аналіз цієї системи можна здійснювати як за послідовністю (горизонтальною структурою), так і за ієрархією (вертикальною структурою).

Вертикальна ієрархія системи підготовки офіцерів-прикордонників тактичного рівня до професійної взаємодії передбачає зміст освіти на конкретному рівні, від середньої освіти до вишу прикордонного відомства (Національна академія Держприкордонслужби України імені Богдана Хмельницького, далі – НАДПСУ).

У горизонтальній структурі визначеної системи передбачає практичне навчання навикам професійної взаємодії, воно відбувається фрагментарно під час проведення окремих занять у НАДПСУ, а також під час навчання (стажування) в органах управління та підрозділах охорони державного кордону України. Описані вище структури не є остаточними, оскільки вони залежать одна від одної та від екзогенних та ендогенних факторів. Це, в свою чергу, дає можливість здійснення взаємної корекції та застосування проектного управління.

У запропонованій системі підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня прикордонної служби до професійної взаємодії, об'єктами якої є курсанти та представники професорсько-викладацького складу, заслуговує на увагу зміст таких дисциплін як: філософії, педагогіки, соціології, політичних та економічних систем, етики, морально-психологічного забезпечення діяльності тощо [9]. Важливими особливостями запропонованої системи є також зміст навчальних дисциплін, що стосується майбутньої професійної діяльності офіцерів тактичного рівня, зокрема: контроль та пропуск транспортних засобів та осіб; інженерно-технічне оснащення кордону, організація та здійснення прикордонного контролю; припинення незаконного переміщення транспортних засобів та осіб через державний кордон; узгодженість діяльності із військовими формуваннями та правоохоронними інституціями щодо захисту кордону; здійснення оперативно-розвідувальної

діяльності; реалізація інформаційно-аналітичних та пошуково-розшукових процедур щодо забезпечення цілісності кордонів держави; участь у протидії злочинним утворенням різного виду [1].

Таким чином, специфічний зміст, структура та властивості системи підготовки майбутніх офіцерів прикордонної служби до професійної взаємодії уможливають удосконалення професійної діяльності офіцерів прикордонної служби України.

Висновки. Прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення, проте керівництво служби прагне впроваджувати інновації, що сприятимуть модернізації відомства. Професійна взаємодія у такому контексті є необхідною умовою, особливо за допомогою проектного управління, що наближає прикордонну службу та її менеджмент до кращих західних зразків. Практична реалізація спроектованої системи дозволить внести своєчасні корективи і підвищити компетентність офіцерських кадрів прикордонної служби.

Література:

1. Балл Г. О. Психолого-педагогічні засади гуманізації освіти. Освіта і управління. 1997. Т. 1. № 2. С. 21–36.
2. Гилфорд Д. Три сторони інтелекта. Психологія мышлення. М. : Просвещение, 1955. С. 433–456.
3. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям. К. ; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
4. Дияк В. Особливості соціально-економічної підготовки як складової фахової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні та психологічні науки.* 2013. № 3. С. 76-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnarv_ppn_2013_3_10.
5. Іщенко Д. Методика оцінювання професійної компетентності офіцерів відділів прикордонної служби. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні науки.* 2015. № 2. С. 121-130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadpcpn_2015_2_13.
6. Нечаєв Л. В. Підготовка студентів педінститутів до взаємодії з учнями: автореф. дис ... канд. пед. наук. Харків, 1991. 18 с.
7. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квітня 2003 р. № 661-IV. Відом. Верхов. Ради України. 2003. № 27. Ст. 208. Зі змінами ; ост. ред. 9 черв. 2013 р.
8. Стеченко Д. М., Чмир О. С. Методологія наукових досліджень : підручник. К. : Знання, 2005. 309 с.
9. Дияк В. В. Соціально-філософські та психологічні засади теорії взаємодії. «Наукові інновації та передові технології» (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»): журнал. 2022. № 3 (5) 2022. С. 119–126.

References:

1. Ball, H.O. (1997). *Psycholoho-pedahohichni zasady humanizatsiyi osvity.* [Psychological and pedagogical foundations of humanization of education]. *Osvita i upravlinnya - Education and management*, 1(2), 21–36. [in Ukrainian]

2. Hylford D. (1955). Try storony yntellekta. Psykholohyya myshlenyya. [The Three Sides of Intelligence. The psychology of thinking] (pp. 433-456). M.: Prosveshchenye [in Russian]
3. Honcharenko S. U. (2008). Pedahohichni doslidzhennya: metodolohichni porady molodym naukovtsyam. [Pedagogical research: methodological advice to young scientists]. K.: Vinnytsya : DOV «Vinnytsya»[in Ukrainian]
4. Dyyak V. (2013). Osoblyvosti sotsialno-ekonomichnoyi pidhotovky yak skladovoyi fakhovoyi pidhotovky maybutnikh ofitseriv-prykordonnykiv. [Features of socio-economic training as a component of professional training of future border guards]. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. Series: psychological and pedagogical sciences - Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny. Ser. : Pedahohichni ta psykholohichni nauky*, 3, 76-85. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnapv_ppn_2013_3_10. [in Ukrainian]
5. Ishchenko D. (2015). Metodyka otsynuyannya profesiynoyi kompetentnosti ofitseriv viddiliv prykordonnoyi sluzhby. [Methods of assessing the professional competence of border guards officers]. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. Series: pedagogical sciences - Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny. Seriya : Pedahohichni nauky*, 2, 121-130 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadpcpn_2015_2_13. [in Ukrainian]
6. Nechayev L. V. (1991). Pidhotovka studentiv pedinstytutiv do vzayemodiyi z uchnyamy [Preparation of students of pedagogical institutions for interaction with students]: *abstract of candidate's thesis*. Kharkiv, [in Ukrainian]
7. Zakon Ukrayiny Pro Derzhavnu prykordonnu sluzhbu Ukrayiny vid 3 kvitnya 2003 roku № 661-IV [Law of Ukraine On the State Border Service of Ukraine from April 3, 2003 No. 661-IV]. (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine* 27. p. 208. [in Ukrainian]
8. Stechenko D. M., Chmyr O. S. (2005). *Metodolohiya naukovykh doslidzhen [Methodology of scientific researches:]*. K. : Znannya [in Ukrainian]
9. Diyak V. V. (2022) Sotsialno-filosofski ta psykholohichni zasady teorii vzayemodiyi [Socio-philosophical and psychological principles of the theory of interaction]. "*Naukovi innovatsion ta peredovi tekhnolohiy*" (Series "*Derzhavne upravlinnia*", Series "*Pravo*", Series "*Ekonomika*", Series "*Psykholohiya*", Series "*Pedahohika*") - "*Scientific Innovations and Advanced Technologies*" (Public Administration Series, Law Series, Economics Series, Psychology Series, Pedagogy Series), 3(5), 119–126. [in Ukrainian]